

UZ IZLOŽBU “SARAJEVSKE FASADE”

Abstrakt: Organiziranjem i prezentiranjem izložbe “Sarajevske fasade” Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Sarajevo želi skrenuti pažnju na značajan dio graditeljskog nasljeđa austrougarskog perioda u Gradu. Smješteno na vjetrometini historijskih zbilanja Sarajevo je, veoma često, bilo izloženo razaranju i uništavanju, te je tako nažalost puno primjera uništavanja njegovog kulturno-historijskog nasljeđa. Stoga nam je izložba poslužila kao sredstvo da naglasimo značaj akcija na zaštiti naše baštine i kulturnog identiteta, a koje predvodi Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Sarajevo.

Ključne riječi: Arhitektura, sarajevske fasade, graditeljsko nasljeđe, obnova i zaštita, Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, Sarajevo, izložba

Rezimirajući desetogodišnje akcije zaštite i obnove sarajevskih fasada, koje predvodi Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa odlučili smo da jedan dio projekata obnove najprepoznatljivijih sarajevskih zgrada prezentiramo široj javnosti. Cilj nam je bio ukazati na značaj kulturno-historijskog nasljeđa, s fokusom na arhitekturu koja čiji prepoznatljiv izgled svakog grada, te je svjedočanstvo o kulturi i historiji. Smatrali smo da kroz sadržaj izložbe možemo na edukativan način upoznati širu publiku s razvojem i izgradnjom Sarajeve tokom austrougarske uprave, te skrenuti pažnju na potrebu stalnog podizanja svijesti o važnosti očuvanja baštine.

ARHITEKTURA SARAJEVA 1878-1918

Uspostavljanjem austrougarske uprave (1878. godine) u Sarajevu dolazi do oživljavanja arhitektonske djelatnosti koja je još od kraja XVI stoljeća bila u stagnaciji. Sarajevo doživljava transformacije koje će ga pretvoriti u moderan grad. Nova arhitektura predstavljala je reprezente evropskih stilova i ukusa koji nisu stvorili drastične konflikte sa već uspostavljenom orijentalnom filozofijom i idealima u gradnji. Austrougarska uprava je najprije pristupila adaptaciji postojećih važnih objekata, predviđenih za sjedišta nove uprave. Njihova obnova imala je višestruk značaj. Radilo se o prvim projektima revitalizacije starih objekata sa sačuvanim podacima o radovima, a ostala su nam i zabilježena imena njihovih projekatana i graditelja.

Intenziviranjem gradnje u Sarajevo dolaze mladi arhitekti koji ostavljaju brojna kvalitetna ostavarenja interpretirana u preovladavajućim evropskim stilovima tog vremena: *historicizam*, *secesija*, što nije predstavljalo ništa novo i originalno u odnosu na druge dijelove Monarhije. Ipak, u Bosni i Hercegovini dolazi do formiranja novog arhitektonskog "*pseudomaurskog*" izraza koji je doveo do razvoja "*bosanskog sloga*", originalnog izraza iza kojeg je uslijedila *moderna*.

Novom izgradnjom na prelazu između dva stoljeća nastaje arhitektura Grada koja će se iskazati u jedinstvenom dijalogu istočnjačkih tradicija, lokalne kulture i zapadnih uticaja.

Preovladavajući stilovi u kojima se gradi su:

Historicizam ili historizam je prvenstveno smjer filozofskog mišljenja koji svijet shvata kao historiju pa, shodno tome, zahtijeva historiziranje sveukupnog znanja i djelovanja na način da se historijsko mišljenje i njegovi dometi, usvoje kao nazor u svijetu i filozofiji.

U arhitekturi historicizam označava stilski pojam obilježen imitacijom svih historijskih stilova, a u Bosni i Hercegovini se pojavio sa austrougarskom upravom.

Javlja se u gotovo svim razvojnim oblicima, od strogog akademizma, preko neoromantike, neogotike, neorenesanse, neobaroka do romantičarskih manifestacija baziranih na ideji tradicionalnog.

Arhitektura historicizma Sarajeva izražavala se, praktično, kroz sve historijske stilske pojave, međutim njihova zastupljenost po obimu je prilično neujednačena.

Pseudomaurski stil se javlja u kontekstu arhitekture historicizma. Inspirisan je "generalizovanim" predstavama islamske umjetnosti i arhitektu-

re, koje nisu bile u vezi sa autohtonom arhitekturom Bosne i Hercegovine. Iako su arhitekti ideje nalazili npr. u arhitekturi maurske Španije ili Afrike, oni su, zaista, vjerovali da stvaraju lokalni, "bosanski" stil. Bosna se Evropi uvijek predstavljala arhitekturom pseudomarskog stila, koja je, u stvari, rezultat evropocentričnog viđenja Bosne.

U doba evropskog historicizma, pojava pseudomaurskog stila predstavljala je neobičnu, ekscentričnu pojavu, koja je drugim evropskim zemljama djelovala svježije, egzotično i provokativno.

Pseudomaurski stil je odigrao značajnu ulogu u kontinuitetu razvoja arhitektonske misli u Bosni i Hercegovini, koja je rezultirala pojavom tzv. "bosanskog sloga" i rane moderne.

Početak XX stoljeća arhitektura Bosne i Hercegovine ulazi u fazu koju obilježava *stil secesije*, koji predstavlja posljednji umjetnički pravac koji je uspio da unese sopstveni pečat i u sve grane umjetnosti. Ona je podrazumijevala razvoj od dekorativnog stila do strukturalnog poimanja arhitekture, što vodi ka snažnoj redukciji ornamenta, nagovještavajući *Art Deco* i *ranu modernu*.

Iako je secesija odraz evropske misli u Sarajevu, ona doživljava razvoj koji se, ipak, razlikuje od srednjoevropskog. Naime, secesijska srednjoevropska misao je predstavljala kvalitetan odraz tada aktuelne i široko rasprostranjene umjetničke misli, bez velikog vlastitog doprinosa njenom razvoju. Međutim, secesija u Bosni i Hercegovini, bazirana na iskustvima evropske secesije, razvija se na uvjerenju da se u tradiciji nalaze vječne vrijednosti, te stvaraju jedinstven regionalni arhitektonski izraz, prepoznat kao "*bosanski slog*".

Bosanski slog je oblik vlastitog razvoja secesijske arhitekture, odnosno sopstveni razvoj rane moderne. Razvojni proces je tekao od insistiranja na slikovitosti cjeline isticanjem prepoznatljivih elemenata tradicionalne arhitekture, do rješenja koja pokazuju jedinstvo forme i strukture.

Životnost ideje bosanskog sloga se potvrdila u njenom kontinuitetu trajanja, sve do danas, te se može zaključiti da smo *najviše domete postizali gradeći izraz na osnovu vlastitog kulturnog identiteta*. Graditeljstvo u duhu bosanskog stila, začeto kao moderna u Bosni – u isto vrijeme kada i u drugim razvijenim kulturnim sredinama, sasvim je originalna umjetnička pojava koja izražava duhovnost i kulturu ovih prostora.

OBNOVA I ZAŠTITA

Grad Sarajevo smješten je na vjetrometini historijskih zbivanja, a njegova prošlost puna je primjera uništavanja kulturno-historijskih dobara, čije posljedice su vidljive i danas. Zato se očuvanje kulturnog integriteta grada kroz osmišljene i kontinuirane akcije zaštite nasljeđa postavljaju pred nas kao imperativ.

U mozaiku bogatih arhitektonskih spomenika Sarajeva posebno mjesto zauzimaju djela nastala tokom četiri desetljeća Austro-Ugarske monarhije (1878-1918). Ta ostvarenja svojim arhitektonskim, historijskim i umjetničkim karakteristikama predstavljaju dio kulturnog identiteta svih koji žive na ovim prostorima.

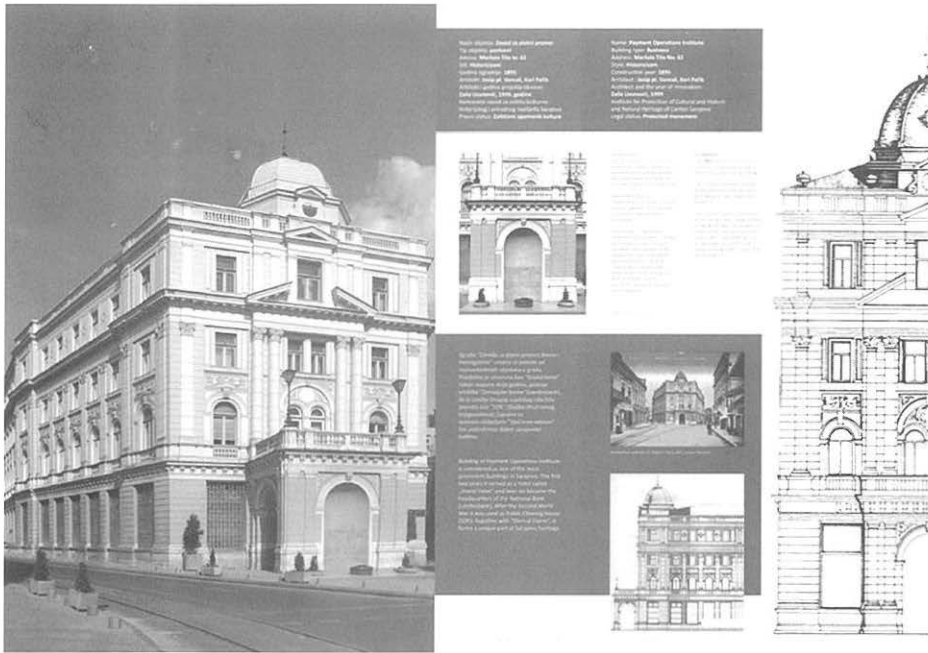
Danas, jedno stoljeće od njihovog nastanka *Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa* odlučio se fokusirati na očuvanje i prezentiranje dijela te baštine, pri čemu su nam stvaralački dometi arhitekata koji su izgrađivali i osmišljavali Grad bili pravi izazov.

Iako je prva koloristička obrada pročelja na objektima nastalim tokom austrougarske uprave zabilježena u osamdesetim godinama prošlog stoljeća, u predolimpijskom uređivanju Sarajeva, sistematske aktivnosti na zaštiti i obnovi sarajevskih fasada javljaju se tek od 1998. godine i traju do danas.

Realizacijom *Projekata restauracija sarajevskih fasada*, neke od najljepših sarajevskih zgrada, izgrađenih na području od Bašćaršije do Marijin Dvora, dobile su priliku da ponovno zasijaju u punom svijetlu. Deset godina nakon obnove prve fasade *Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Sarajevo* uradio je projekte restauracije za preko šezdeset i pet reprezentativnih objekata.

Za prezentaciju na izložbi odabrali smo manji dio zgrada koje su ponovno "oživjele" s nadom da ćemo i dalje raditi na zaštiti, obnovi i promociji našeg nasljeđa.

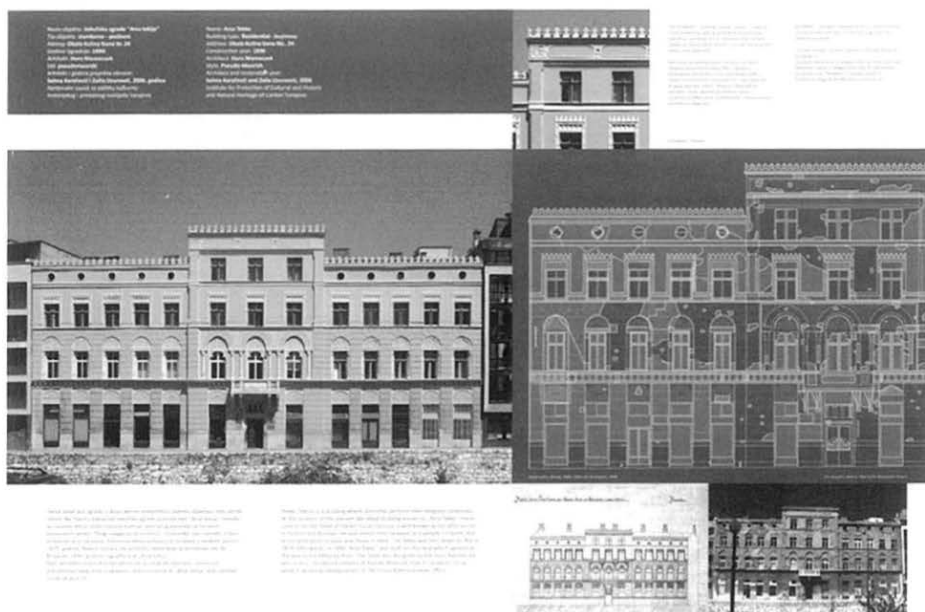
Izložba *Sarajevske fasade* otvorena četrnaestog novembra 2008. godine u prostoru Galerije "Novi hram", u okviru programa Balcinet-a (godišnjih skupova glavnih gradova država Balkana, čiji je domaćin ove godine bilo Sarajevo), bila je dobra prilika za upoznavanje s arhitekturom i historijom Grada. Izložba je bila otvorena do dvadeset i četvrtog novembra 2008. godine.

Zavod za platni promet

Palata Ješue D. Saloma

Vakufska zgrada "Arsa tekija"

Palata Musafija

Rezime

UZ IZLOŽBU "SARAJEVSKE FASADE"

Arhitektura čini prepoznatljivi izgled svakog grada, svjedočanstvo je o historiji i kulturi jednog naroda, a u Sarajevu ona je rezultat burnih vremena i različitih sistema, koji su se mijenjali na prostoru grada tokom dužeg vremenskog perioda.

Uspostavljanjem austrougarske uprave na prelazu između dva stoljeća, nastaje arhitektura Grada koja će se iskazati u jedinstvenom dijalogu istočnjačkih tradicija, lokalne kulture i zapadnih uticaja. Intenziviranjem gradnje u Sarajevo dolaze mladi arhitekti koji ostavljaju brojna kvalitetna ostavarenja interpretirana u preovladavajućim evropskim stilovima tog vremena (*historicizam i secesija*), kao i karakterističnim stilovima za Bosnu i Hercegovinu (*pseudomaurski i bosanski slog*).

Grad Sarajevo smješten je na vjetrometini historijskih zbivanja, a njegova prošlost puna je primjera uništavanja kulturno-historijskih dobara, čije posljedice su vidljive i danas. Zato se očuvanje kulturnog integriteta Grada, kroz osmišljene i kontinuirane akcije zaštite nasljeđa, postavljaju pred nas kao imperativ.

U mozaiku bogatih arhitektonskih spomenika Sarajeva posebno mjesto zauzimaju djela nastala tokom četiri desetljeća Austro-Ugarske monarhije (1878-1918). Ta ostvarenja svojim arhitektonskim, historijskim i umjetničkim karakteristikama predstavljaju dio kulturnog identiteta svih koji žive na ovim prostorima.

Danas, jedno stoljeće od njihovog nastanka *Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa* odlučio se fokusirati na očuvanje i prezentiranje dijela te baštine, pri čemu su nam stvaralački dometi arhitekata koji su izgrađivali i osmišljavali Grad bili pravi izazov.

Summary

ABOUT SARAJEVO FAÇADES EXHIBITION.

Architecture marks the appearance of every city, and represents a symbol of its history and culture. In Sarajevo, it is a result of turbulent times and different ruling systems changing over a period of time.

The construction work in the city, which arose with arrival of the Austro-Hungarian rule on the brink of the two centuries, creates architecture

style of the City which represents a unique dialogue between the Eastern tradition, local culture and the Western influence. Progressive construction development in Sarajevo brings a lot of young architects who left behind numerous works seen in different European styles of the time (*Historicism* and *Secession*), as well as in unique styles of Bosnia and Herzegovina (*Pseudo-moorish* and “*Bosnian style*”). City of Sarajevo nests on the crossways of historical events. Its history is crowded with examples of numerous traits of destruction of cultural and historical monuments. Therefore, well-designed long-term activities directed towards preservation of the cultural integrity are an imperative.

The Austro-Hungarian cultural heritage (1878 – 1918) takes important place in the vast mixture of architecture styles found in Sarajevo. These sites are an important part of the cultural identity of all Sarajevans due to its architectural, historical and artistic features. Today, *the Institute for Protection of Cultural and Historic and Natural Heritage of Canton Sarajevo*, a century after its establishment, has decided to focus on preservation and promotion of a part of this heritage, at the same time presenting creative achievement of architects who built the City which was a real challenge.